

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Середюк Марія Степанівна

УДК 94(477.75)«1890/1942»

**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ВОЛОДИМИРА ЦЕЛЕВИЧА (1890 – 1942 рр.)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Муравський Олег Іванович,
Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України,
вчений секретар.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Кондратюк Костянтин Костянтинович,
Львівський національний університет імені
Івана Франка МОН України, професор
кафедри новітньої історії України
імені Михайла Грушевського;

кандидат історичних наук, доцент
Шептицька Любов Богданівна,
Національний лісотехнічний університет
України МОН України,
завідувач кафедри історії України,
політології та права.

Захист відбудеться 3 грудня 2019 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та Інституту народознавства НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розіслано "02" листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

В. М. Конопка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Упродовж останніх років в українській історіографії спостерігаємо появу серії нових досліджень, які актуалізували жанр наукової біографістики. Предметом численних праць учених стала громадсько-політична діяльність плеяди українських громадсько-політичних діячів ХІХ – ХХ ст. Однак, незважаючи на заслуги Володимира Целевича у поширенні ідеї незалежності та соборності українських земель у міжвоєнній Польщі ХХ ст., розбудову провідної партії національно-державницького табору – Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), захист національно-культурних, соціально-політичних прав українців Галичини, а також вагомі здобутки у редакційно-публіцистичній та науково-видавничій сфері, сучасні історики не поспішають заповнювати «білі плями» його біографії. Малоз'ясованими або ж узагалі нерозробленими залишаються більшість із окреслених проблем.

Історико- та політико-правознавчі роботи здебільшого пропонують цікаві (описові), корисні для історіографії положення та висновки, зокрема, компаративістського характеру, які стосуються постаті В. Целевича, однак не відображають його громадсько-політичної діяльності у цілісному науково-теоретичному дискурсі. Таким чином, доробок українських дослідників створює важливе підґрунтя, проте не знімає з порядку денного потреби підготовки спеціального комплексного дослідження, присвяченого В. Целевичу, яке б віддзеркалювало у його біографії складне переплетіння соціальних і національних аспектів українського національно-визвольного руху в окреслений період.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та НДР «Міжнаціональні відносини в Україні у ХХ – на початку ХХІ століть. Західні землі» (номер державної реєстрації 0118U003905).

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – проаналізувати громадсько-політичну та науково-видавничу діяльність В. Целевича в контексті суспільно-політичних процесів Західної України у першій третині ХХ ст.

Для досягнення мети поставлено **завдання** проаналізувати:

- історіографію проблеми, джерельну базу дослідження, теоретико-методологічні засади дослідження;
- особливості формування світогляду;
- парламентську працю у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої;
- організаційно-політичну працю в УНДО;
- здобутки у науково-видавничій сфері та редакторсько-публіцистичній діяльності;

– внесок у нормалізацію польсько-українських відносин у другій половині 1930-х рр.

Об'єктом дослідження є громадські організації, партії, редакції періодичних видань, видавництва, в яких працював В. Целевич, а також його наукова та публіцистична спадщина.

Предмет дослідження – громадсько-політична та науково-видавнича діяльність В. Целевича.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період життя В. Целевича (1890 – 1942 рр.), проте основну увагу сфокусовано на міжвоєнному періоді ХХ ст.

Територіальні межі дисертації – Західна Україна, а саме Східна Галичина, Західна Волинь, Холмщина, Полісся, Підляштя, Лемківщина, що у міжвоєнний період ХХ ст. перебували у складі Другої Речі Посполитої, а також США, Канада та держави Латинської Америки, у яких на початку 1920-х перебував В. Целевич.

Методологічну основу дослідження складають принципи історизму, послідовності, наукового плюралізму, об'єктивності, системності та всебічності. У дослідженні широко використано низку теоретичних методів, зокрема – компаративний, діалектичний, структурно-функціональний. Загальноісторичні методи (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний) дозволяють впорядкувати сукупність об'єктів або ж явищ на якісно визначені типи (класи) відповідно до властивих їм загальних істотних ознак, з'ясувати суть історичного процесу як сукупності історичних фактів та ситуацій у їх цілісності та історичному зв'язку. Важливе значення мають спеціальні історичні методи дослідження (синхронний, дихронний, а також кількісні методи, зокрема статистичні).

Наукова новизна дисертації.

Уперше в українській історіографії:

– з'ясовано та реконструйовано маловідомі факти біографії відомого політика, зокрема, охарактеризовано його діяльність в Українському горожанському комітеті (УГК), внесок у створення Української військової організації (УВО);

– відтворено цілісну картину громадсько-політичної діяльності В. Целевича в УНДО, українських громадських товариствах Галичини;

– на конкретних прикладах показано боротьбу одного з лідерів української націонал-демократії за піднесення національної свідомості українців Галичини, утвердження в суспільній свідомості ідей соборності та державності українських земель;

– деталізовано працю В. Целевича у сеймі Польщі, охарактеризовано його основні здобутки на парламентському терені;

– обґрунтовано та доведено важливу цінність науково-публіцистичної спадщини В. Целевича, наголошено на необхідності її популяризації серед широкого загалу.

Набули подальшого розвитку:

– осмислення концепцій, програм і доктрин українських політичних партій національно-державницького табору щодо боротьби і протистояння асиміляційній політиці польської держави;

– проблема адаптації українців, передусім політичної еліти, до національно-культурної та соціально-економічної політики польських урядів у міжвоєнний період ХХ ст.;

– концепція польсько-українського порозуміння, яка у другій половині 1930-х рр. трансформувалася в ініційовану В. Целевичем та В. Мудрим політику нормалізації.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що матеріали і висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері (при підготовці фундаментальних праць з історії України), навчальній (у процесі розробки і викладання нормативних та спеціальних курсів у вузах), а також – практично-політичній (для діяльності політичних партій, що сповідують національно-демократичну ідеологію). Зібраний фактологічний матеріал, науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого поглибленого аналізу суміжної проблематики.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, окремі положення – на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: II Міжнародна конференція молодих вчених «Гуманітарні та соціальні науки – 2010» (Львів, 2010); Міжнародна наукова-практична конференція «Україно-польські відносини сьогодні потреба «перезавантаження» чи продовження?» (Івано-Франківськ – Яремча, 2010); I Міжнародна наукова конференція молодих вчених «Аркасівські читання» (Миколаїв, 2011), III Міжнародна наукова конференція молодих науковців, аспірантів, здобувачів РДГУ (Рівне, 2011); Міжнародна наукова-практична конференція «Україно-польське стратегічне партнерство: реалії та перспективи» (До 20-річчя визнання Республікою Польща незалежності України)» (Яремча, 2011); IV міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, молодих вчених «Дні науки історичного факультету – 2013» (Київ, 2013); Міжнародна наукова конференція «Польсько-українські відносини (1991 – 2013). Спроба підсумку» (Люблін, 2013); Міжнародна наукова конференція «Сучасні дослідження історії слов'янських народів». До 20-річчя створення кафедри історії слов'ян» (Івано-Франківськ, 2013); Всеукраїнська наукова конференція «Освіта Освіта національних меншин в Україні: історичні традиції, правові засади, сучасні виклики (XX – початок XXI століть)» (Львів, 2018); Всеукраїнська наукова конференція «Національна ідея, державність, соборність» (Львів, 2018); Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми дослідження українського визвольного руху ХХ століття» (Львів, 2019).

Публікації. Основні концептуальні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових статтях, з них – 8 у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України, наукових збірниках,

які входять до міжнародних наукометричних баз, 6 – у виданнях, які додатково відображають результати дисертаційної роботи.

Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом. Дослідження складається з переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел (595 позицій). Загальний обсяг рукопису дисертації становить 220 сторінок, із них 173 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** розкрито актуальність дисертації, подано зв'язок з науковими планами, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його об'єкт та предмет, обґрунтовано хронологічні та територіальні рамки, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, засвідчено апробацію її наукових результатів дослідження.

Розділ 1. «Історіографія, джерела та методи дослідження» присвячено аналізу стану розробки окресленої наукової проблеми, джерельної бази дослідження, а також висвітленню методологічних основ реалізації його мети.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія проблеми»* здійснено аналіз стану дослідження вузлових аспектів теми даної дисертаційної роботи.

В. Целевич – одна із найбільш малодосліджених постатей УНДО в сучасній українській та польській історіографії. «Нарощування» наукових знань про багаторічного генерального секретаря партії відбувалося вкрай нерівномірно. Попри відсутність спеціальної комплексної праці, яка б присвячувалася одному із лідерів націонал-демократів, його громадсько-політичну та парламентську працю фрагментарно відображають близько трьох десятків монографій та наукових статей, а також декілька дисертаційних робіт.

Праці, які опосередковано або ж безпосередньо присвячені В. Целевичу, поділяємо на декілька груп: 1) наукові, науково-популярні та публіцистичні студії міжвоєнного періоду ХХ ст.; 2) дослідження радянських та діаспорних учених другої половини ХХ ст.; 3) книги, наукові статті, які побачили світ у роки незалежності України. Якщо у міжвоєнний період ХХ ст. поодинокі праці, написані українськими громадсько-політичними діячами, доволі суб'єктивні зважаючи на політичні чинники, то у роки радянської влади постать В. Целевича взагалі замовчувалася (у кращому випадку подавалася у «спотвореному вигляді»).

Вивчення громадсько-політичної діяльності В. Целевича започаткували громадсько-політичні діячі міжвоєнного періоду ХХ ст. (*перша група*). Незважаючи на їх упередженість, цінність цих досліджень полягає у значному фактологічному наповненні. Серед досліджень, які були опубліковані у 1920 – 1930-і рр. виокремимо розвідки лідерів УНДО

Д. Левицького «Важкий білянс кількох місяців. Промова голови Українського клубу посла д-ра Дмитра Левицького на пленарному засіданні сойму дня 6 листопада 1934 р.» (Львів, 1934) та В. Мудрого «За нормалізацію польсько-українських відносин: Промова голови Української Парламентської Репрезентації посла Василя Мудрого, виголошена на пленарному засіданні сейму дня 6 грудня 1935 р. в дискусії над державним бюджетом прелімінарем на 1936/1937 р.» (Львів, 1936). Роботи знайомлять читача з програмними орієнтирами провідної української політичної партії Західної України, одним із ідеологів якої був В. Целевич. Значно скромніше та критичніше громадсько-політична діяльність українського політика розглянута у тогочасних дослідженнях польських та радянських учених, політиків, громадських діячів.

Цензура та заборони висвітлення окремих проблем історії України при характеристиці досліджуваної теми у другій половині ХХ ст. суттєво обмежили можливості радянських учених (*друга група*). Провідними темами істориків стала критика «українського буржуазного націоналізму», «реакційної політики польського уряду» у міжвоєнний період ХХ ст. та класові протиріччя. У цьому контексті громадсько-політична діяльність «буржуазного націоналіста» В. Целевича у кращому випадку замовчувалася, у гіршому – фальсифікувалася. Окремі фрагменти біографії В. Целевича реконструйовано на підставі наукових досліджень українських діаспорних вчених (О. Субтельний, І. Кедрин, К. Паньківський, Т. Гунчак та ін.).

Сучасні дослідники (*третья група*), вміло використовуючи новітні наукові підходи й методологічний інструментарій, досягнули відчутних результатів у дослідженні усіх сфер суспільно-політичного життя Другої Речі Посполитої (1920 – 1930 рр.). Не виняток – біографістика. Однак, на сьогодні постать В. Целевича несправедливо залишається «забутою» українськими та зарубіжними істориками, політологами, правниками.

З-поміж досліджень, які безпосередньо присвячені постаті В. Целевича виокремимо розвідки В. Качкана, серед яких – «Характеру незламного: штрихи до життєпису Володимира Целевича» (підготовлена як вступ до другого видання праці В. Целевича «Нація, нарід, держава» (Вінниця, 1993)), «Україноцентризм Володимира Целевича» (Тернопіль, 2009). Можна із впевненістю погодитися із науковцем, який відзначав, що В. Целевич талановито поєднував у собі дві важливі грані діяльності – теоретико-політичну й редакторсько-публіцистичну.

Інші дослідження, у яких опосередковано згадується постать В. Целевича, доцільно поділити на декілька тематичних підгруп: 1) узагальнюючі праці українських науковців; 2) роботи, які висвітлюють початки політичної діяльності майбутнього генерального секретаря УНДО, зокрема працю в УГК, УВО; 3) дослідження, які безпосередньо присвячені УНДО та іншим українським партіям Західної України.

Розглядаючи узагальнюючі праці українських істориків (*перша підгрупа*), які присвячені суспільно-політичним процесам на українських землях в історичній ретроспективі, виокремимо наукові студії І. Васюти,

Я. Грицака, М. Кугутяка, С. Кульчицького та ін. істориків. З-поміж досліджень, які присвячені історії створення та діяльності УГК, УВО (*друга підгрупа*), привертають увагу роботи О. Бежук, О. Гаврильченка, Б. Галайка, І. Гаврилів, Г. Дем'яна, А. Кентія, М. Ковальчука, О. Кучерука, І. Хоми, Я. Сватко та ін.

Значне зацікавлення викликають праці *третьої підгрупи*, адже українське партійно-політичне життя на західноукраїнських землях у міжвоєнний період ХХ ст. – одна із тематичних ніш, яка найкраще вивчена сучасними українськими науковцями. Окрім робіт О. Зайцева, Л. Зашкільняка, В. Комара, К. Кондратюка, О. Красівського, М. Кучерепи, С. Макарчука, І. Райківського, І. Соляра, М. Швагуляка та ін. істориків, які започаткували дослідження політичної історії міжвоєнної Західної України на сучасному етапі українського державотворення, в останні роки з'явилася серія розвідок, які становлять значний інтерес у контексті досліджуваної теми (дослідження О. Боднар, Р. Демчишака, М. Іваника, Я. Комарницького, С. Кондратюка, С. Костя, М. Міщук, Я. Папуги, Р. Пуйди, О. Швед, Л. Шептицької та ін.). На жаль, роботи цих істориків безпосередньо не відображають особливості громадсько-політичної діяльності В. Целевича, однак допомагають відтворити окремі маловідомі сторінки його біографії.

Суспільно-політичні процеси у Західній Україні у 1920-х – 1930-х рр. привертають все більшу увагу польських дослідників. Ч. Бжоза, Т. Грайжуль, З. Запоровський, М. Крущинський, В. Менджецький, М. Шуміло, Р. Томчик та ін. історики у контексті польсько-українських відносин охарактеризували окремі фрагменти парламентської діяльності українських партій національно-державницького табору, виокремили найбільш проблемні моменти у відносинах польської влади та українців, акцентували увагу на генезі нормалізації 1935 р., одним із ідеологів якої був В. Целевич, виокремили причини численних непорозумінь на парламентському терені, що у підсумку привели до розчарування суспільства у можливості досягнення реального польсько-українського порозуміння.

У підрозділі 1.2. «*Джерельна база*» подано характеристику джерел, використаних у дослідженні.

Всебічне дослідження громадсько-політичної та редакторсько-публіцистичної праці В. Целевича неможливе без використання джерельних матеріалів (архівні документи, спогади тогочасних українських та польських громадсько-політичних діячів, матеріали періодичних видань 1920-х – 1930-х рр., наукові та публіцистичні праці генерального секретаря УНДО). Їх поєднання формує цілісну картину біографії досліджуваної постаті.

Єдиного фонду, присвяченого В. Целевичу, в архівосховищах України немає. Основу джерельної бази дослідження складають архівні документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ України), Державних архівів Львівської (Держ. архів Львівської області), Тернопільської (Держ. архів Тернопільської області) та Івано-Франківської (Держ. архів Івано-Франківської області) областей. Значна їх

кількість уперше вводиться до наукового обігу, що посилює актуальність досліджуваної теми.

Серед фондів ЦДАЛ України громадсько-політичну та публіцистичну діяльність В. Целевича найкраще відображає ф. 344 («Українське національно-демократичне об'єднання»). Перебуваючи на посаді генерального секретаря партії, В. Целевич був причетний до створення більшості документів, які знаходимо у фонді, передусім різноманітних положень, обіжників, інструкцій місцевим повітовим осередкам партії, відозв, комунікатів, меморіалів, матеріалів з'їздів та зборів, звітних відомостей тощо. Особливе зацікавлення викликають персональні справи В. Целевича, у яких зібрані його окремі публіцистичні статті, матеріали про засідання ЦК та рішення III Народного з'їзду УНДО, листування з українськими товариствами і установами, тексти промов, виголошених у сеймі. У фонді також знаходимо виборчі інструкції, статистичні відомості, списки кандидатів, списки членів виборчих комісій та виборців – документи, до створення яких був причетний В. Целевич.

Парламентську діяльність В. Целевича допомагає реконструювати ф. 392 («Українська парламентська репрезентація в польському сеймі та сенаті»). Низка справ фонду присвячені промовам В. Целевича у сеймі Польщі у 1928 – 1930 і 1935 – 1939 рр., його інтерпеляціям (депутатським поданням) та скаргам. Виступи заступника голови УПР у польському сеймі, спрямовані на захист національно-культурних, політичних та соціально-економічних прав українського населення Східної Галичини, містить також ф. 779 («Редакція української газети «Діло»).

Окремі фрагменти біографії В. Целевича допомагає реконструювати ф. 205 («Прокуратура апеляційного суду, м. Львів»). Серед матеріалів фонду – архівні справи, які містять акти звинувачення, листування, оперативні донесення, повідомлення, інформації державної поліції про суспільно-політичну ситуацію у Галичині, повідомлення прокурорів окружних судів про конфіскацію друкованих видань, а також матеріали судових процесів проти послів та сенаторів польського парламенту, серед яких – В. Целевич, заарештований у період т. зв. акції «пацифікації» 1930 р. Серед використаних у дисертаційній роботі особових фондів ЦДАЛ України виокремимо ф. 359 («Назарук Осип (1883–1940), адвокат, журналіст і публіцист, письменник, громадський і політичний діяч»). У своїх щоденниках, які зберігаються в архівній установі, громадсько-політичний діяч неодноразово згадує генерального секретаря ЦК УНДО у контексті підготовки та організації Всеукраїнського національного конгресу (1934–1937 рр.), формування особового складу та діяльності Контактного Комітету.

Неопубліковані документи ЦДАЛ України, які опосередковано або ж безпосередньо присвячені В. Целевичу, доповнюють матеріали Держ. архіву Львівської області, Держ. архіву Тернопільської області та Держ. архіву Івано-Франківської області. Зокрема у ф. 1 («Львівське воєводське управління»), ф. 110 («Львівське міське староство»), ф. 271 («Дирекція поліції у м. Львові») Держ. архіву Львівської області, а також ф. 2 («Станіславське

воєводське управління»), ф. 68 «Станіславське воєводське управління державної поліції»), ф. 226 («Прокуратура Станіславського окружного суду») Держ. Архіву Івано-Франківської області та ф. 231 («Тернопільське воєводське управління»), ф. 274 («Тернопільська воєводська команда державної поліції») Держ. архіву Тернопільської області, знаходимо інформацію про (а) суспільно-політичні процеси в Галичині, (б) діяльність повітових комітетів УНДО, (в) перебіг виборчих кампаній, (г) повітові з'їзди, значна кількість яких відбулася за участю В. Целевича, нарад,и віча.

Краще зрозуміти суспільно-політичні погляди В. Целевича допомагають його промови у польському сеймі (проаналізовані на основі «Sprawozdania stenograficzne Sejmu») та наукові та публіцистичні праці – одне з основних джерел дисертаційного дослідження. Звичайно, базовою із них залишається робота «Нарід. Нація. Держава» (Львів, 1934), в якій автор спробував «вияснити в приступній формі такі складні питання, як «нарід, нація, держава і методика державного будівництва». Крім основного питання (праця детально проаналізована у 5 розділі), заслуговує на увагу його бачення розвитку нелегального спектру політичних сил. Ситуація цікава ще й тим, що В. Целевич був одним із засновників підпільної УВО. Заслуговують на вагу й сотні науково-публіцистичних статей політика та його окремі праці з права.

Важливим джерелом дисертаційної роботи стала періодична преса. Громадсько-політична діяльність В. Целевича була предметом обговорення на сторінках часописів «Діло», «Свобода», «Наше слово», «Новий час», «Національна політика» «Шлях нації», «Dzennik Polski», «Gazeta Polska», «Wiek Nowy», «Sprawy Narodowościowe», «Sprawozdanie z życia mniejszości narodowych», «Kurjer Warszawski». Видання, виходячи зі власних позицій, висвітлювали питання участі українських партій в парламентських дебатах, перебіг переговорів у роки польсько-українського порозуміння тощо.

У дисертаційній роботі використані спогади багатьох провідних учасників політичного життя Західної України міжвоєнного періоду ХХ ст. Передусім заслуговують на увагу мемуари, які висвітлюють найменш відому сторінку біографії В. Целевича – період його становлення як політичного діяча. Із цих причин, значне зацікавлення викликають спогади З. Книша та О. Навроцького, які детально описали обставини появи В. Целевича в УВО. Незначний фрагмент спогадів із еміграційного життя українського політика (перша половина 1920-х рр.) залишив П. Задорецький. І. Кедрин у мемуарах «Життя – події – люди: Спомини і коментарі» (Нью-Йорк, 1976), І. Макух у спогадах «На народній службі» (Детройт, 1972) зважаючи на часті контакти з В. Целевичем, неодноразово згадують його в контексті польсько-українських відносин 1920-х – 1930-х рр.

Підрозділ 1.3 «Теоретико-методологічні засади дослідження» присвячений теоретико-методологічним засадам досліджуваної теми та її основним категоріальним поняттям.

Дисертаційна робота ґрунтується на методологічному інструментарії, який покликаний забезпечити максимальну об'єктивність та достовірність одержаних наукових результатів. Дисертація «побудована» за проблемно-

хронологічним принципом, на основі сучасної методології (застосовано три головні групи методів наукового пізнання: (а) загальнонаукові, (б) емпірично-теоретичні та (в) спеціально-історичні), з використанням низки принципів пізнання (історизм, послідовність (наступність), науковий плюралізм, об'єктивність, системність та всебічність).

У дисертації широко використано методи аналізу, синтезу, компаративний, діалектичний, структурно-функціональний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний, а також метод порівняння. Понятійний апарат дослідження представлений низкою термінів, серед яких на особливу увагу заслуговують терміни «політична партія», «громадська діяльність», «парламентська праця», «нелегальна організація» тощо. Для узагальнення результатів дослідження застосовано систематизацію джерел, що дозволило зробити певні об'єктивні висновки щодо особливостей громадсько-політичної та науково-видавничої діяльності В. Целевича.

Розділ 2 «**Формування світогляду**» присвячений аналізу впливу родинного, студентського оточення на становлення В. Целевича як політика, а також розглянуто його перші кроки в громадсько-політичному житті.

В. Целевич народився у 1890 р. (або ж 1891 р.) у с. Русатичі Бобрецького повіту Львівського воєводства у родині сільського учителя Михайла Целевича. Основи його світогляду заклало родинне виховання, а непересічна ерудиція, потяг до гуманітарних дисциплін дозволили йому після закінчення сільської школи та гімназії вступити на юридичний факультет Львівського університету імені Яна Казимира. Одразу ж, «як начитаний і свідомий українець», він зі студентських років поринув у вир суспільно-громадського та культурного життя (був членом Виділу IV Секції Українського Студентського Союзу (УСС), а також націонал-демократичної секції цієї студентської організації, де гуртувалися студенти-прихильники Української Національно-Демократичної Партії (УНДП).

Перша світова війна суттєво вплинула на побутове життя одного із майбутніх лідерів УНДО. В. Целевич, на відміну від більшості провідних членів українських політичних партій національно-державницького табору 1920 – 1930-х рр., не брав участі у військових діях ні у роки Першої світової війни, ні в період національно-визвольних змагань. Тоді ж він розпочав роботу на посаді судді м. Львова, а згодом став одним із засновників УГК. На займаній посаді він координував роботу низки комітетів та секцій, які надавали матеріальну допомогу полоненим, інтернованим та арештованим; займалися посередництвом у питаннях працевлаштування, давали правові поради.

Перебуваючи під впливом Є. Коновальця, майбутній лідер УНДО симпатизує ідеології та програмним принципам УВО, схвалює тактичні дії Є. Петрушевича на початку 1920-х рр., критикує політиків, які поглиблювали розкол в УНДП. Після хвилі терактів, зокрема замаху 1921 р. на Й. Пілсудського, В. Целевич піддавався арештам та ув'язненню, що, однак, не похитнуло основ його світогляду. Після Рішення Ради послів держав

Антанти 1923 р. він підтримує автономістські гасла, все більше уваги приділяє партійній роботі. Однак, не чекаючи чергового з'їзду партії, молодий політик емігрував за кордон. У 1923 – 1924 рр. він перебував у США та Канаді, де збирав кошти на культурно-освітні та соціально-економічні потреби українства.

У третьому розділі «У лавах Українського національно-демократичного об'єднання» розкрито особливості діяльності В. Целевича у провідній українській партії Західної України.

У підрозділі 3.1. «Партійна діяльність у період становлення УНДО» розглянуто комплекс питань, пов'язаних з громадсько-політичною працею В. Целевича у 1924 – 1928 рр.

Повернувшись на батьківщину (1924 р.), В. Целевич виступив одним із активних прихильників об'єднання національно-демократичних сил краю, ввійшовши до т. з. в. Консолідаційної комісії. Чи не єдиною проблемою на шляху до консолідації національно-державницьких сил стала позиція Є. Петрушевича та «Незалежної групи», яка перебувала під його впливом (колишній диктатор ЗУНР наполягав на затвердженні його мандату на зовнішньополітичну діяльність від імені «майбутнього об'єднання»). Узгодження об'єднаною комісією політичних суперечностей дало поштовх до утворення УНДО (1925 р.) – політичної партії, яка за короткий період часу монополізувала соціокультурне життя краю, здобула підтримку переважної більшості населення регіону.

В. Целевич – одна з центральних постатей УНДО у 1920-х. Він не тільки увійшов до Центрального комітету (37 осіб), але й був обраний генеральним секретарем партії. Основним його завданням, згідно з ухвалами установчого з'їзду УНДО та статутними положеннями, стали організаційні справи, зокрема відбудова повітових організацій, створення нових та осередків партії у селах. II Народний з'їзд УНДО (1926 р.) схвалив остаточну редакцію програми партії та залишив без змін компетенцію її керівних органів. Націонал-демократи пропонували гуртуватися в своїх рядах усім верствам українського народу, задекларували підпорядкування «інтересам нації інтересів поодиноких верств, виступали за єдину трудову українську школу, національне виховання, безоплатну науку, державну допомогу малозабезпеченій молоді тощо.

З перших днів існування найвпливовішої політичної сили Західної України В. Целевич виступав із політичними доповідями на вічах, які присвячувалися обговоренню наболілих тогочасних проблем, передусім дискримінаціям польської влади у мовно-культурній сфері. Зокрема, він був одним із ініціаторів масштабної вічевої кампанії 1926 – 1927 рр., основне вістря якої спрямовувалося на пропаганду програмних завдань УНДО серед населення Галичини. Генеральний секретар партії намагався об'єднати края на ґрунті «орієнтації на власні сили», доклав чимало зусиль для успішної виборчої кампанії УНДО до місцевих органів влади у Східній Галичині (1927 р.).

У підрозділі 3.2. «*Особливості партійної праці (кінець 1920-х – 1930-і рр.)*» йдеться про громадсько-політичну діяльність В. Целевича після завершення виборчої кампанії до польського парламенту (1928 р.), а також в умовах акції паціфікації та нормалізації польсько-українських відносин.

Партійна праця у краї – незмінна складова громадсько-політичної діяльності В. Целевича наприкінці 1920-х – 1930-х рр. Вибори 1928 р. до вищого законодавчого органу Польської держави, на яких націонал-демократи здобули переконливу перемогу у Східній Галичині, В. Целевич отримав посольський мандат, що докорінно змінило його усталений стиль життя. Оскільки парламентська діяльність практично не залишала вільного часу на партійні справи, один із лідерів націонал-демократів відмовився від посади генерального секретаря УНДО, що юридично було врегульовано на III з'їзді партії, та зосередив основну увагу на посольській праці у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої.

Все ж, використовуючи перерви між сесіями парламенту, В. Целевич брав активну участь у громадсько-політичному житті (віча, довірочні наради, засідання ЦК УНДО, урочисті заходи тощо). У період парламентських «вакацій» В. Целевич відвідував повітові партійні осередки із звітами про діяльність на парламентській ниві, на яких обґрунтовував закономірності партійної лінії «негації» Польської держави, розтлумачував особливості голосування УПР по кожному із законопроектів, відповідав на «незручні» запитання опонентів.

Після початку акції паціфікації (відповідь польської влади на стрімку радикалізацію суспільних настроїв у регіоні), у розпал виборчої кампанії заарештовано провідних діячів УНДО, серед яких – В. Целевич (1930 р.). Тільки після звільнення з ув'язнення (1931 р.), він повернувся до партійної роботи, хоча суспільно-політичні умови початку 1930-х рр. суттєво відрізнялися від попередніх років, на які припадала активна праця колишнього генерального секретаря партії. Поступово В. Целевич все більше схиляється до налагодження співпраці націонал-демократів із польською владою, гостро критикує «московський червоний режим» та його політику, спрямовану на фізичне і моральне винищення українського народу. Як результат – політик увійшов до Українського комітету рятунку України (1933 р.) та ініціював політику нормалізації польсько-українських відносин, початок якої припав на 1935 р.

Політика нормалізації не розв'язала польсько-українських протиріч, а привела до розколу українського політичного табору у другій половині 1930-х рр. та загострення міжпартійної боротьби. Кампанію проти тактики В. Целевича та В. Мудрого активно проводили не тільки націоналістичні сили, УСРП, але й внутрішня опозиція, зокрема т. зв. група «Діла», яка сподівалася на швидкий відхід від скомпрометованої політики нормалізації. Важливою справою група «Діла» називала також персональні зміни в керівництві партії, завуальовано натякаючи на потребу звільнення із займаної посади В. Целевича, що зрештою відбулося у 1937 р. V з'їзд УНДО (1938 р.)

розкритикував політичну лінію партії, підтвердив вимогу територіальної автономії із власним сеймом, урядом і територіальною армією.

Четвертий розділ **«Парламентська діяльність»** знайомить із роботою В. Целевича у сеймі Другої Речі Посполитої.

У підрозділі 4.1. *«Праця у сеймі Другої Речі Посполитої у 1928 – 1930-х рр.»* доведено, що В. Целевич був однією з центральних постатей УПР, активно відстоював політичні / національно-культурні інтереси українців.

Партійну діяльність В. Целевич поєднував із парламентською працею у польському сеймі: упродовж 1920-х – 1930-х рр. він тричі обирався послом вищого законодавчого органу країни (1928, 1935 і 1938 рр.), представляючи найвпливовішу українську політичну партію – УНДО. Незважаючи на політичну кун'юктуру та тактичну лінію партії, його діяльність незмінно спрямовувалася на захист національно-культурних потреб українського народу, оборону «природних й основних прав» української нації.

Уперше В. Целевич взяв участь у виборчій кампанії до польського парламенту у 1927 – 1928 рр. (55 виборчий округ). Він був одним із ініціаторів ухвали ЦК УНДО, якою санкціонувалася участь партії у виборах. Активна виборча кампанія та консолідаційні заходи УНДО принесли свої результати – партія здобула переконливу перемогу на виборах, одержавши 23 мандати в сеймі і 9 у сенаті (54,8 % усіх голосів, відданих на українські політичні партії). У новоутвореній УПР В. Целевича обрано заступником голови Українського клубу.

Політик працюючи у сеймі Польщі наприкінці 1920-х – 1930-х рр. підготував десятки проектів законів, які стосувалися політичних, національно-культурних аспектів українського національно-політичного руху. Можемо виокремимо ті із них, які спрямовувалися на захист українського шкільництва, православної церкви, толерували відкриття українських гімназій у Галичині, стосувалися амністії політичних в'язнів, пропагували застосування української мови у місцевих органах влади. Промови, пропозиції або ж протести В. Целевича відзначалися виваженістю, фаховим підходом до оцінки проблеми. Після дострокового розпуску парламенту та початку акції пацифікації один із лідерів УНДО був ув'язнений за виразну проукраїнську позицію.

У підрозділі 4.2. *«Під впливом політики нормалізації (1935 – 1939)»* проаналізовано специфіку нового політичного курсу УНДО крізь призму постаті В. Целевича.

Яскрава сторінка у політичній біографії В. Целевича – вибори до польського парламенту 1935 р., які проходили на підставі нового виборчого закону (скасував пропорційну систему виборів і замінив її мажоритарною, надаючи при цьому виняткові права окружним зборам, що підпорядковувалися місцевій адміністрації). Критика виборчого закону УНДО відбувалася на тлі переговорів В. Мудрого, О. Луцького та В. Целевича з польськими урядовими чинниками. Останній у статті «Вибори до законодавчих установ і українці» оправдував потепління у польсько-українських відносинах, відзначаючи, що навіть при найвигіднішому для українців складі окружних виборчих колегій

українці у Галичині не матимуть у жодному виборчому окрузі потрібної для висунення своїх кандидатів кількості членів колегії.

На засіданні Народного Комітету УНДО 6 липня 1935 р. за участю представників 35-ти повітових комітетів, ЦК і УПР ухвалено постанову про участь партії у виборчій кампанії. Згодом сформована нова УПР (голова – В. Мудрий, заступники – В. Целевич, О. Луцький та Ю. Павликовський, секретар – Д. Великанович). Кореспонденти «Діла» зауважили, що у цей період у сеймових та сенатських дискусіях брали участь здебільшого тільки В. Целевич, З. Пеленський та В. Дицикевич. Така ситуація пояснювалася ухваленням нового сеймового регламенту, згідно якого правом участі у дискусії наділялися тільки представники комісії, якій подано законопроект.

Оптимістичний початок ініційованої В. Целевичем та В. Мудрим нормалізації польсько-українських відносин розбився об парламентські реалії – жодна з вагомих ініціатив лідерів УПР не знаходила підтримки пропольської більшості. Ситуація ускладнювалася критикою лідерів партії представниками інших політичних сил та внутрішньою опозицією, яку очолив Д. Левицький. Однак навіть очевидна неефективність нормалізації не завадила В. Целевичу і В. Мудрому після дострокового розпуску парламенту (1938 р.) знову взяти участь у виборчій кампанії до польського сейму та сенату. Тільки наприкінці 1938 – на початку 1939 р. лідери УНДО відійшли від завуальованої критики польського уряду та висловили відкрите незадоволення національною політикою влади, що, зокрема, проявилось у голосуванні проти бюджету на 1939 р.

П'ятий розділ **«Редакторсько-публіцистична праця»** переконливо доводить значні напрацювання В. Целевича у цій сфері, вводить до наукового обігу чимало невідомих праць українського політика.

У підрозділі 5.1. *«Співпраця з часописами «Діло» та «Свобода»* охарактеризовано науково-публіцистичну спадщину В. Целевича.

Упродовж другої половини 1920 – 1930-х рр. В. Целевич проявив себе не тільки на партійно-політичній ниві Західної України, але й став відомим тогочасному широкому загалу завдяки своїй редакторсько-публіцистичній праці у друкованих органах УНДО, а також, як автор серії науково-популярних книг. Більшість праць генерального секретаря націонал-демократів присвячувалися розв'язанню злободенних проблем українців, серед яких першочерговими залишалися питання освіти, осадництва, пошуку оптимальних форм співпраці з польською владою на регіональному та державному рівні.

Після звільнення з ув'язнення у 1931 р., В. Целевич не зміг стати послом польського парламенту, натомість основну увагу у цей період він зосередив на розбудові партійних осередків та редакторсько-публіцистичній праці, передусім у часописі «Свобода» (із 1932 р. – редактор часопису). Відомий політик одразу ж провів реорганізацію структурно-тематичного наповнення видання (змінено формат часопису, запроваджено низку нових рубрик, суттєво збільшено кількість ілюстративного матеріалу, до співпраці з редакцією залучено провідних українських журналістів та громадсько-

політичних діячів, симпатиків націонал-демократів – С. Біляка, Д. Великановича, І. Німчука, Р. Могильницького, Г. Гладкого, Г. Тершаковця, О. Вислоцького, С. Русової, С. Хруцького та ін.).

У «Свободі» активно друкувався її «начальний редактор». Детальний аналіз публіцистичних розвідок В. Целевича наштовхує на думку, що основним гаслом його статей стали слова «Геть із зневірою». Серед публікацій одного з лідерів УНДО, які побачили світ у часописі упродовж 1932 – 1935 рр., заслуговує на увагу цикл статей партійно-політичної тематики. У цьому контексті значне зацікавлення викликає бачення В. Целевичем проблеми розв'язання «українського питання» у міжвоєнній Польщі та загалом у всеукраїнському контексті, а також його дискусії з політичними опонентами тощо.

У підрозділі 5.2. «Науково-видавнича робота» досліджена праця доктора юридичних наук на науковій ниві.

Вагомі здобутки В. Целевича у науково-видавничій сфері – упродовж 1920 – 1930-х рр. він опублікував серію книг та брошур, присвячених історії України новітнього періоду, теорії держави та права, захисту майнових прав українського селянства тощо. Глибоке юридичне розуміння стану справ, поєднане з доступною, науково-публіцистичною формою викладу проаналізованого й осмисленого значного конкретного матеріалу, знаходимо в одних із перших книг В. Целевича «Військові причини і заосмотрене родин осіб військових» (Львів, 1917), «Віднова життя і відбудова майна просвітніх товариств» (Львів, 1918), «Чого мають право виселенці домагатися від держави» (Львів, 1918). Після повернення з-за кордону, один із лідерів УНДО опублікував працю «Про нові польські шкільні закони» (Львів, 1925).

Комплекс проблем, пов'язаних із державним будівництвом, В. Целевич порушує у другій половині 1920-х – 1930-х рр. Зокрема у книзі «Практичний poradnik про виборчу ординацію в Галичині» (Львів, 1927) йдеться про формування громад – основи культурної й суспільної організації народу. Грунтовним фаховим підходом та науковістю відзначаються праці «Волостна (гмінна) самоуправа на Волині і Поліссі: Практичний poradnik» (Львів, 1930), «Виборчий регулямін до сільських громадських рад у Галичині: Практичний poradnik» (Львів, 1934), «Виборча ординація до сойму и сенату з поясненнями, виконуючими розпорядками й постановами інших законів, зв'язаних із виборами» (Львів, 1935). Уривки із цих книг побачили світ у часописах «Свобода» та «Діло» у першій половині 1930-х рр.

Найвагомішим здобутком В. Целевича у науковій сфері стало дослідження «Нарід. Нація. Держава» (Львів, 1934). Автор з урахуванням найновіших теоретичних знань з філософії, історії, антропології, етнографії та інших наук розглядає процес виникнення, функціонування та різновиди життєдіяльності родини, роду, племені, народу. У численних наукових та науково-популярних працях генеральний секретар УНДО констатував, що український народ «дозрів» до створення незалежної української держави, оскільки мав «зовнішні ознаки своєї відрубності»: мову, історичні традиції, культуру. Основну причину поразки українців у національно-визвольних

змаганнях 1918 – 1923 рр. вбачав у відсутності згуртованої еліти, яка виявилася нездатною мобілізувати народ у найбільш відповідальний політичний момент.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження.

У синтезах історії України, спеціальних працях, які присвячуються суспільно-політичним процесам у Західній Україні 1920 – 1930-х рр. На сьогодні належним чином не відображена громадсько-політична та публіцистична праця В. Целевича. Важливі зрізи його біографії здебільшого розкриваються у публікаціях історико-біографічного, джерелознавчого та іншого тематичного спрямування. Автори наукових студій часто необ'єктивно відображають суспільні реалії та події, учасником яких був один із лідерів націонал-демократів, нав'язують суб'єктивні погляди й оцінки. Також зберігається диспропорція у висвітленні окремих тематичних ніш досліджуваної теми.

Архітектоніка світогляду В. Целевича має чимало особливостей, зумовлених як специфікою суспільно-політичної ситуації у краї, так і його особистими якостями та рисами характеру. На формування світогляду В. Целевича вплинула низка факторів, серед яких базовими стали: родинне оточення; навчання в українськомовній сільській школі та гімназії; активна участь у студентському русі; знайомство із низкою національно-свідомих українських громадсько-політичних діячів, серед яких – Л. Ганкевич, Є. Коновальць, Д. Паліїв, В. Кучабський, О. Навроцький, М. Матчак, С. Федак та ін. На рівні мікроісторії, біографія В. Целевича юнацьких років показує багато цікавих деталей, що передають характер українсько-польського протистояння в Галичині, суперечливість національно-культурної політики Австро-Угорської імперії, масштаби терору російської окупаційної влади у роки Першої світової війни тощо. З іншого боку, підґрунтя виразної національно-патріотичної свідомості В. Целевича заклали просвітні та наукові установи Галичини, які вели активну освідомлюючу роботу серед українського населення регіону. Власне завдяки їм ще зі студентських років В. Целевич став прихильником УНДП, у лавах УСС боровся за український університет у Львові, перебуваючи в УГК та УВО відстоював національні ідеали українців, проводив «підривну» антипольську діяльність у перші роки українсько-польської війни 1918 – 1919 рр., за що зазнав переслідування.

В. Целевич тричі обирався послом польського парламенту (1928 – 1930 рр., 1935 – 1938 рр., 1938 – 1939 рр.). У діяльності відомого українського політика на парламентському терені чітко виділяються два відмінні періоди: 1) 1928 – 1930 рр.; 2) 1935 – 1939 рр. Упродовж першого – один із лідерів партії, заступник голови УПР (1928 – 1930 рр., 1935 – 1939 рр.), дотримуючись програмних орієнтирів УНДО, критикував національно-культурну та соціально-економічну політику Другої Речі Посполитої, зокрема підготував проекти законів про амністію політичних в'язнів, проект зміни регламенту сейму зважаючи на вживання у вищому законодавчому органі країни української мови, численні внески спрямовані на захист українського шкільництва. Другий період парламентської праці В. Целевича пройшов під знаком

нормалізації польсько-українських відносин, що закономірно пригасило критичний тон виступів українського парламентарія. Ініційована В. Целевичем нова політична тактика УНДО загалом не розв'язала польсько-українських протиріч, а привела до розколу українського політичного табору та загострення міжпартійної боротьби. Переконавшись у неефективності нормалізації, наприкінці 1938 – початку 1939 рр. В. Целевич відійшов від задекларованої співпраці із польським урядом. Однак, незважаючи на політичну кун'юктуру та тактичну лінію партії, його діяльність у вищому законодавчому органі країни незмінно спрямовувалася на захист національно-культурних потреб українського народу, «оборону природних й основних прав української нації».

Після повернення із еміграції у середині 1920-х рр., В. Целевич виступив одним із активних прихильників об'єднання національно-демократичних сил краю, увійшов до т. з. в. Консолідаційної комісії, яка прискорила утворення провідної української партії Західної України – УНДО. В. Целевич не тільки увійшов до Центрального комітету партії, але й був обраний генеральним секретарем (1925 – 1928 рр., 1932 – 1937 рр.), а згодом став заступником голови (1928 – 1930 рр., 1937 – 1939 рр.) партії. Упродовж другої половини 1920-х рр. основним завданням В. Целевича стали організаційні справи, зокрема відбудова повітових організацій, відновлення діяльності осередків партії у селах та партійного руху загалом. На численних вічах, зборах, один із лідерів партії розтлумачував основну політичну лінію партії – здобуття самостійної, соборної Української держави, закликав членів партії до інтенсивної праці, організації повітових з'їздів і виборів партійного керівництва на місцях. II і III з'їзди УНДО беззастережно схвалили політичну лінію та тактику партії, висловили довір'я Д. Левицькому і В. Целевичу.

У першій половині 1930-х рр. тактика УНДО зазнала кардинальних змін, а саме еволюціонувала у напрямі пошуку шляхів порозуміння з польською владою на основі автономії Західної України у складі Польщі, свідченням чого став IV Народний з'їзд партії, який посилив внутріпартійну конфронтацію. На середину 1930-х рр., завдяки В. Мудрому та В. Целевичу, в УНДО викристалізувалася концепція, що передбачала перетворення Західної України в осередок боротьби проти більшовицького режиму. Запорукою успіху антирадянського курсу мала стати співпраця з польським урядом. Навіть незважаючи на безрезультатність нормалізації, один із її «архітекторів» відстоював новий політичний курс фактично до приходу радянських військ у Західну Україну, що стало однією із найбільших політичних помилок В. Целевича. Проте це уже не мало жодного значення ні для її ініціаторів, зокрема В. Целевича, ні для української громадськості загалом, зважаючи на початок військових дій Другої світової війни.

В. Целевич проявив себе не тільки на партійно-політичній ниві, але й став відомий тогочасному широкому загалу завдяки своїй редакторсько-публіцистичній праці у друкованих органах УНДО, а також, як автор серії науково-популярних книг. Більшість праць генерального секретаря націонал-

демократів присвячувалися розв'язанню злободенних проблем українців, серед яких першочерговими залишалися питання освіти, колонізації, осадництва, пошуку оптимальних форм співпраці із польською владою на регіональному та державному рівні. У часописах націонал-демократів упродовж 1920-х – 1939 рр. побачили світ публікації, які присвячувалися національно-визвольній війні українців 1918 – 1923 рр., партійно-політичному життю на західноукраїнських землях, самоуправі українських міст та культурно-просвітнім проблемам. Численні розвідки також розкривали проблеми впливу українців на формування національної політики Другої Речі Посполитої. Серед наукових праць одного із лідерів УНДО, виділяється дослідження «Нарід. Нація. Держава», що є однією із перших ґрунтовних українських праць новітнього періоду, яка присвячувалася теорії держави та права.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях

Статті у наукових фахових виданнях

1. Середюк М. Польсько-українське культурне співробітництво: діяльність ОУП (1991 – 2009 рр.). *Вісник Прикарпатського національного університету: Серія: Історія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 20. С. 219–224.
2. Середюк М. Польсько-українські освітні відносини у 1991 – 2009 рр. *Вісник Прикарпатського національного університету: Серія: Історія*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. 23. С. 180–184.
3. Середюк М. Діяльність Товариства польської культури імені А. Міцкевича в Чернівцях у 1991 – 2009 рр. *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2012. Вип. 72. С. 75–82.
4. Середюк М. Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича у роки національно-визвольних змагань (1918 – 1923 рр.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2018. Вип. 31. С. 206–212.
5. Середюк М. Володимир Целевич: внесок у заснування Українського горожанського комітету та Української військової організації. *Військово-науковий вісник*. Львів, 2019. Вип. 31. С. 42–52.
6. Середюк М. Парламентська праця Володимира Целевича: законодавчі ініціативи, депутатські звернення, моніторинг польсько-українських відносин (1928–1930 рр.). *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2019. Вип. 141. Ч. 1. С. 146–150.
7. Середюк М. Від самостійницьких гасел до нормалізації: громадсько-політична діяльність Володимира Целевича (1931 – 1939). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2019. Вип. 32. С. 354–359.
8. Середюк М. Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича у 1930-х рр.: особливості, здобутки, втрачені можливості. *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2019. Вип. 148. Ч.1. С. 74–78.

Статті, які додатково відображають результати дисертаційної роботи

9. Середюк М. Діяльність польської меншини України у галузі культури (1991 – 2009 рр.). *Матеріали II Міжнародної конференції молодих вчених «Гуманітарні та соціальні науки 2010»*. Львів, 2010. С. 62–63.

10. Середюк М. Музичне і фестиваліне життя польської меншини в Україні (1991 – 2009 рр.). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2011. Вип. 22. С. 120–123.

11. Середюк М. Польсько-українське співробітництво в галузі кінематографії (1991–2004 рр.). *Матеріали I Міжнародної наукової конференції «Аркасівські читання»*. Миколаїв, 2011. С. 124–127.

12. Середюк М. Польсько-українські освітні відносини у 1991 – 2009 рр. *Матеріали IV міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, молодих вчених «Дні науки історичного факультету – 2013»*. Київ, 2013. С. 100–101.

13. Середюк М. Польсько-українське наукове співробітництво у 1991 – 2009 рр. *Матеріали Міжнародної конференції молодих вчених «Каразінські читання»*. Харків, 2013. С. 340–341.

14. Середюк М. «Зріст УНДО... зганяє сон з повік усіх його ворогів». Діяльність Володимира Целевича в УНДО у період становлення партії (1925 – 1926). *Новітня доба*. Львів, 2015–2016. Вип. 3–4. С. 130–137.

АНОТАЦІЇ

Середюк М.С. Громадсько-політична діяльність Володимира Целевича (1890 – 1942). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2019.

Проаналізовано громадсько-політичну діяльність Володимира Целевича у першій третині ХХ ст. крізь призму суспільно-політичних процесів у Другій Речі Посполитій. Акцентовано увагу на особливостях формування його світогляду, діяльності в Українському Студентському Союзі, розглянуто внесок у заснування Українського Горожанського Комітету, Української військової організації, виокремлено заходи, спрямовані на захист національно-культурних, соціально-політичних прав українців Східної Галичини. Охарактеризовано організаційно-політичну працю відомого політика в Українському національно-демократичному об'єднанні, проілюстровано його боротьбу за піднесення національної свідомості українців Галичини, утвердження в суспільній свідомості ідеї соборності та державності українських земель, а також виокремлено внесок у нормалізацію польсько-українських відносин у другій половині 1930-х рр. Розглянуто парламентську працю у вищому законодавчому органі Польщі, досліджено здобутки у науково-видавничій сфері.

Ключові слова: В. Целевич, громадсько-політична діяльність, ЗУНР, УНДП, Український Горожанський Комітет, Українська військова організація, УНДО, польсько-українська війна, парламент, закон, репресії.

Середюк М.С. Общественно-политическая деятельность Владимира Целевича (1890 – 1942). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Институт украиноведения им. И. Крипякевича НАН Украины, Институт народоведения НАН Украины. – Львов, 2019.

Проанализировано общественно-политическую деятельность Владимира Целевича в первой трети XX в. в контексте общественно-политических процессов во Второй Речи Посполитой. Акцентировано внимание на особенностях формирования его мировоззрения, деятельности в Украинском Студенческом Союзе, рассмотрен вклад в основание Украинского горожанского Комитета, Украинской военной организации, выделены мероприятия, направленные на защиту национально-культурных, социально-политических прав украинцев Восточной Галиции. Охарактеризовано организационно-политическую работу известного политика в Украинском национально-демократическом объединении, проиллюстрировано его борьбу за подъем национального сознания украинцев Галичины, утверждение в общественном сознании идеи соборности и государственности украинских земель, а также выделен вклад в нормализацию польско-украинских отношений во второй половине 1930-х гг. Рассмотрено парламентскую работу в высшем законодательном органе Польши, исследованы достижения в научно-издательской сфере.

Ключевые слова: В. Целевич, общественно-политическая деятельность, ЗУНР, УНДП, Украинская гражданская Комитет, Украинская военная организация, УНДО, польско-украинская война, парламент, закон, репрессии.

Serediuk M. Social and political activity of Volodymyr Tselevych (1890 – 1942). – On the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in historical sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ethnology Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Lviv, 2019.

The dissertation analyzes the social and political activities of the well-known Galician politician Volodymyr Tselevych in the first third of the 20th century within the context of socio-political processes in the region. Much attention is given to the features of formation of his outlook, in particular, that distinct national basis patriotic consciousness of V. Tselevych laid the educational and research institutions of Galicia. The politician's contribution to establishing the Ukrainian Civic Committee (UGC), the Ukrainian Military Organization (UVO) is considered, singled out the terms of his associates, among them – the future leaders of Galician national parties, national-cultural organizations of land. It is noted that he made great efforts to protect

the national, cultural, social, and political rights of Ukrainians in Eastern Galicia, while was taking part in the UGC, UVO during the national liberation struggle, the Polish-Ukrainian War 1918 – 1919, through which he suffered repression and persecution of Polish power.

After returning from emigration in the mid 1920s, he was one of the most active supporters of the national-democratic forces association in the region, entered the so-called Consolidation Commission, which accelerated the formation of a leading Ukrainian party of Western Ukraine – the Ukrainian National Democratic Alliance (UNDO). The organizational and political work of a well-known politician is described, specific examples illustrate the struggle of one of the leaders of Ukrainian national democracy for the raising of national consciousness of the Galician Ukrainians, establishment in the public consciousness the idea of catholicity and statehood of the Ukrainian lands, and singled contribution to the normalization of Polish-Ukrainian relations in the second half of 1930s. Through the prism of V. Tselevych's political biography shows a complex web of political, social, and national aspects of Ukrainian social and political movement in the study period.

The parliamentary work of V. Tselevych in the supreme legislative body of Poland is characterized, and the author argues that since the 1928 party activities for one of the leaders of the National Democrats faded into the background, giving way to parliamentary work. After leaving a prison in the early 1930s. V. Tselevych, unable to return to parliamentary work, is included in active party work, turning a secretary-general of the party. Attention is paid to the significant achievements of the UNDO leader in the scientific and publishing sphere: during the 1920s – 1930s he published a series of books and brochures on the modern history of Ukraine, the theory of state and law, protection of property rights of the Ukrainian peasantry, etc. It is noted that his articles in periodicals related mainly to political topics and some aspects of Ukrainian state-building. Numerous scientific and popular works of the UNDO secretary-general stated that the Ukrainian people "matured" to create an independent Ukrainian state because they had a separate language, historical traditions, and culture.

Keywords: V. Tselevych, social and political activity, ZUNR, UNDP, Ukrainian Civic Committee, Ukrainian Military Organization, UNDO, Polish-Ukrainian war, parliament, law, repression.